

Олена Антонова,

*директор Центру технічної творчості
та професійної орієнтації шкільної
молоді Дарницького району м. Києва*

Світлана Савченко,

*старший викладач кафедри історичної
та громадянської освіти*

Інституту післядипломної освіти

Київського університету

імені Бориса Грінченка,

кандидат історичних наук

Ірина Скіпор,

заступник директора

з навчально-методичної роботи

Центру технічної творчості

та професійної орієнтації

шкільної молоді Дарницького району

Моніторинг досягнень вихованців закладів позашкільної освіти — важливий компонент внутрішньої системи забезпечення якості освіти

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законами України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту» [1; 2], і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. Це освіта, яка ґрунтується на принципі добровільності вибору типів закладів і видів діяльності, а також здійснюється за участю батьків або осіб, які їх замінюють, трудових колективів, громадських об'єднань, товариств, фондів. Відтак питання здобуття саме такої освіти в умовах дії повномасштабної війни в Україні, організації освітнього процесу, за-

безпечення якості освіти, яка не є обов'язковою, а спрямована на розвиток здібностей та обдарувань молодого покоління, враховуючи їхні інтереси, задоволення потреб у творчій самореалізації, професійному самовизначенні є актуальними не лише для науковців і педагогів-практиків нашої країни. Такий досвід є цінним і для світової освітянської спільноти. Адже Україна чи не єдина країна, яка під час війни не лише не зупинила освітній процес, а продовжує забезпечувати право дітей на освіту, порушуючи вкрай гострі питання щодо її якості.

Намагаючись розкрити сутність внутрішньої системи забезпечення якості освіти, варто звернути увагу на співвідношення термінів «якість освіти» та «якість освітньої діяльності». Зокрема, Закон України «Про освіту» (пункти 29, 30 частини 1 статті 1) визначає якість освіти як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності — як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» [1].

Таким чином, якість освіти розглядається у нерозривній єдності якості процесу (діяльності) та якості результату. А якість освітнього процесу (діяльності) є невід'ємною складовою якості освіти, яка включає якісні та кількісні характеристики освітнього процесу, залежить від якості освітнього середовища, професійної компетентності педагогів, організаційно-управлінської компетентності. Зрозуміло, що будь-який заклад освіти, зокрема і позашкільний, має свої особливості — тип, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, освітню та навчальні програми тощо. Такі складові безперечно впливають на формування внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти кожного конкретного закладу.

Відомо, щоб рухатися вперед, досягати результатів, швидко реагувати на зміни в суспільстві, варто озирнутися назад, проаналізувати свою попередню діяльність, визначити слабкі та сильні її сторони, врахувати помилки, зосередитись на успіхах і намітити подальший план дій, працювати над досягненням нових поставлених цілей. Тому запровадження внутрішньої системи забезпечення якості стало стратегічним рішенням для педагогічного колективу Центру технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді Дарницького району м. Києва (далі — Центр ТТМ).

Така ухвала допомогла покращити загальну дієвість і забезпечити міцну основу для ініціатив щодо ефективного та сталого розвитку закладу. Таким чином, була розроблена Стратегія розвитку закладу на 2022–2026 роки, що оприлюднена на сайті закладу <https://cttm.inet.ua/>. Серед завдань, передбачених Стратегією, — забезпечення якості освітнього процесу (з урахуванням запитів мешканців територіальної громади, дітей з особливими потребами); підвищення рівня професійно-творчої компетентності педагогів; формування системи академічної доброчесності; організація моніторингу діяльності закладу для корегування роботи структурних підрозділів і вдосконалення системи управління, а також забезпечення прозорості й інформаційної відкритості.

Відповідно до методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти та проведення самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах позашкільної освіти (наказ Державної служби якості освіти України від 01.08.2022 № 01-10/75) [3] педагогічним колективом було розроблено, затверджено й оприлюднено на сайті закладу «Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти», одним із компонентів якого є запроваджена в закладі система оцінювання здобувачів освіти з комплексним моніторингом результатів навчання.

Зазначимо, що для позашкільної, як і загальної середньої освіти, основними видами оцінювання результатів навчання вихованців є формувальне, поточне та підсумкове оцінювання.

Педагогічний колектив закладу освіти поділяє думку Томаса А. Анджело, К. Патрисії Кросс, що «оцінювання — це процес збирання й аналізу інформації з різних джерел для глибокого розуміння того, що знають і розуміють учні в результаті навчання та як вони можуть ці знання застосувати» [7]. Адже таке твердження цілком відповідає суті системи оцінювання досягнень вихованців у Центрі ТТМ, лише з тією різницею, що шкала рівня знань не формується в бальній системі, а має свої власні визначені критерії. Загалом, в нашому позашкільному закладі переважає формувальне оцінювання навчальних досягнень вихованців, яке, власне, і дає змогу прокласти індивідуальну траєкторію розвитку захоплень кожного гуртківця.

Ще на початку навчального року, під час першого вступного заняття, кожен керівник гуртка ознайомлює вихованців із критеріями оцінювання, які розроблені для кожного гуртка окремо. Керівник також надає здобувачам освіти інформацію про колектив гуртка, його звання, традиції; навчальну програму, рівні навчання, прогнозований результат (що мають знати, вміти та якого досвіду набути вихованці) після засвоєння кожного рівня та програми в цілому; в яких заходах, конкурсах, змаганнях, виставках, проектах, дослідницьких роботах можна себе проявити; розповідає про досягнення гуртківців (кожен педагог має портфоліо кращих вихованців); демонструє виставку робіт попередніх років (в кожному кабінеті здебільшого формується постійно діюча виставка робіт дітей та педагога); інформує про існуючі види заохочення за високі результати (грамоти, дипломи, вручення цінних подарунків, пільгові путівки для оздоровлення влітку). Така сама інформація подається батькам на батьківських зустрічах.

Оскільки наш заклад позашкільної освіти зорієнтований на здобуття практичних результатах навчання кожного вихован-

ця, на отримання його особистого досвіду в певному виді діяльності, тобто вся робота педагогів закладу спрямована на формування життєвих компетентностей вихованця, то цілком зрозуміло, що для нас є пріоритетним саме формувальне оцінювання. Таке оцінювання не визначає наскільки результати дитини відповідають поставленим вимогам і стандартам, хоча це є також важливо для визначення результативності навчання, а дає змогу прослідкувати її особистісний розвиток і розробити індивідуальний освітній маршрут, створити ситуацію її власного успіху в навчанні. Педагоги нашого закладу освіти, застосовуючи формувальне оцінювання, намагалися знайти індивідуальний підхід, використати відповідний педагогічний інструментарій і допомогти розкритися кожному, посісти перше місце на своєму особистому п'єдесталі всім вихованцям без винятку. Таким чином, був розроблений алгоритм формувально-оцінювання вихованців, а саме:

1. Встановлення мотивації, цілей дитини та стартового рівня за напрямом гуртка (бесіда, анкетування, виконання елементарного практичного завдання, ігри).
2. Спостереження за процесом засвоєння матеріалу кожним вихованцем, його темпами та успішністю.
3. Коментарі (відзначення персональних досягнень та певних недоліків у письмовій або усній формі).
4. Спонування до самооцінки.
5. Взаємооцінка та взаємодопомога вихованців із дотриманням екологічної критики.
6. Рекомендації від педагога для подолання труднощів у засвоєнні матеріалу.
7. Допомога в виконанні певних видів роботи.
8. Робота на досягнення успіху.
9. Аналіз отриманих результатів.
10. Корегування процесу навчання на основі отриманих результатів.
11. Заохочення та мотивація для продовження навчання.

Для психологічної та мотиваційної підтримки вихованців у Центрі ТТМ розроблена система заохочень. Зокрема, у кінці навчального року традиційно проводиться «Свято творчості», на яке запрошуються всі вихованці та їхні батьки. Під час такого дійства гуртківці отримують грамоти, призи, солодоші та визнання у номінаціях, як-от: «Відкриття року», «Працелюбність року», «Наполегливість року», «Активність року», «Креативність року» тощо.

Одним із критеріїв поточного та підсумкового оцінювання в Центрі ТТМ вважається участь вихованців та їхніх колективів у різних заходах.

Зокрема, до уваги беруться такі показники:

- рівень заходу (в самому закладі, районний, міський, всеукраїнський та міжнародний);
- рівень досягнень (участь, місце, особлива відзнака).

Також враховується співвідношення учасників заходу з досягнутими ними результатами, яке певною мірою теж можна вважати індикатором якості освітнього процесу.

Ще одним важливим критерієм якості освітнього процесу є наявність колективів, які мають почесні звання «Зразковий художній колектив» та «Народний художній колектив». У Центрі ТТМ звання «Зразковий художній колектив» мають 6 гуртків та творчих об'єднань, 1 колектив має звання «Народний художній колектив».

Щоб отримати повну картину результативності та якості навчання в Центрі ТТМ використовують і такі інструменти, як анкетування, опитування й інтерв'ювання всіх учасників освітнього процесу. Періодичність таких заходів визначається педагогічним колективом. Під час останнього опитування вихованці охоче давали відповіді на запитання стосовно оцінювання їх досягнень; мети, з якою це оцінювання проводиться; справедливості в цьому питанні; чи здатні вони критично оцінити свої досягнення і чи роблять це, у який спосіб; який зворотній зв'язок отримують від педагога; від чого залежать їх

результати; як ставляться вони до занять у гуртку; які заходи організовуються в закладі, чи беруть вони у них участь і з чиєї ініціативи, в якій якості тощо. До такої анкети для батьків увійшли питання про те, як відзначає дитину педагог, чи брала дитина участь у заходах різних рівнів і чи отримала вона за це відзнаки та нагороди, чи знають батьки про наявність почесного звання колективу, який відвідує їх дитина. Показовими для педагогів були відповіді на запитання з приводу продовження навчання чи вибору професії за відповідним напрямом гуртка, бажання отримати Свідоцтво про позашкільну освіту.

Такі анкетування, опитування й інтерв'ювання виявилися достатньо результативними та інформативними. Отримані статистичні дані дали змогу не лише встановити кількісні, а й якісні показники, зокрема: проаналізувати роботу кожного гуртка; встановити активність гуртківців у заходах протягом навчального року; дослідити внесок кожного вихованця у спільну справу; визначити популярні заходи, конкурси та проекти; спланувати відповідні активності на наступний рік і спрогнозувати в них участь, навіть, можливі досягнення.

Відповідно до зазначених вище критеріїв був проведений комплексний моніторинг досягнень вихованців, ознаками якого є безперервність, багатоетапність і системність. Під час першого організаційного етапу була визначена мета, завдання, програма проведення, інформаційно-аналітичний супровід. На другому — технологічному етапі було розроблено алгоритм роботи, правила для всіх учасників, способи технічної обробки результатів. Під час третього — аналітичного — було проведено аналіз даних, зокрема: встановлено причинно-наслідкові зв'язки, здійснено порівняльний аналіз нових даних з отриманими за попередні роки. Четвертий етап — управлінський спонукав адміністрацію закладу освіти до застосування відповідних управлінських рішень за результатами моніторингу.

Таким чином, отримані результати моніторингу за останні три роки дали змогу зробити певні висновки та констатувати, що:

- відбулося зменшення загальної кількості заходів всіх рівнів на початку війни; зменшилася частка міських та всеукраїнських заходів, натомість відбулося збільшення районних конкурсів, але в 2022–2023 навчальному році кількість заходів збільшилася, навіть порівняно з 2020–2021 навчальним роком (рис. 1); відсоток міських заходів, у яких брали участь вихованці, збільшився, а всеукраїнських — майже досяг довоєнного рівня (рис. 2);
- результативність участі в конкурсах міського рівня у 2021–2022 навчальному році (на початку війни) зменшилась, проте значною була кількість переможців у районних конкурсах. У 2022–2023 навчальному році педагогам і вихованцям вдалося адаптуватися до нових викликів, показавши високий рівень своїх досягнень (рис. 3).

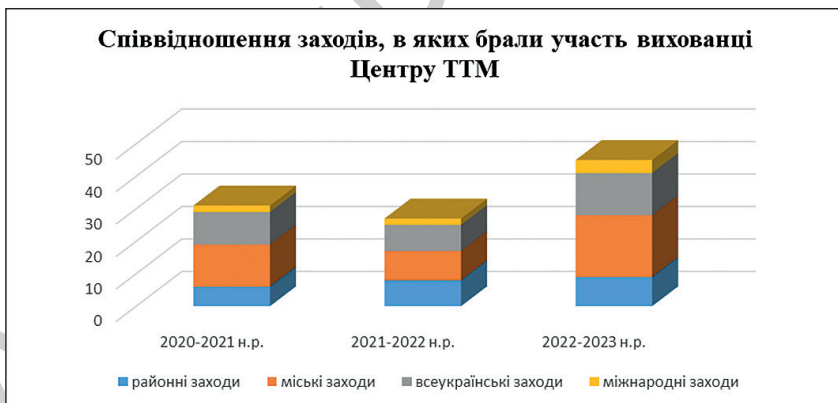

Рис. 1. Співвідношення заходів, в яких брали участь вихованці Центру ТТМ

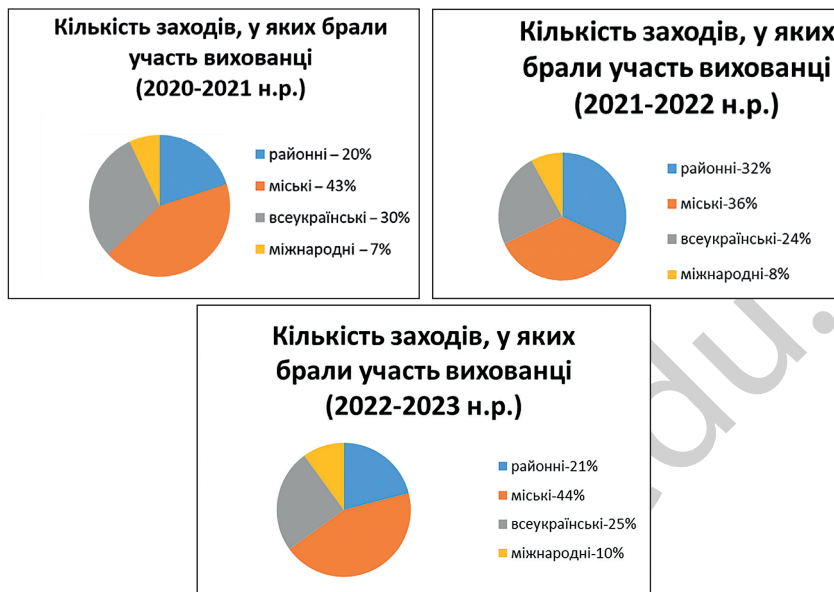

Рис. 2. Відсотковий еквівалент кількості заходів, у яких брали участь вихованці Центру ТТМ за останні 3 навчальні роки

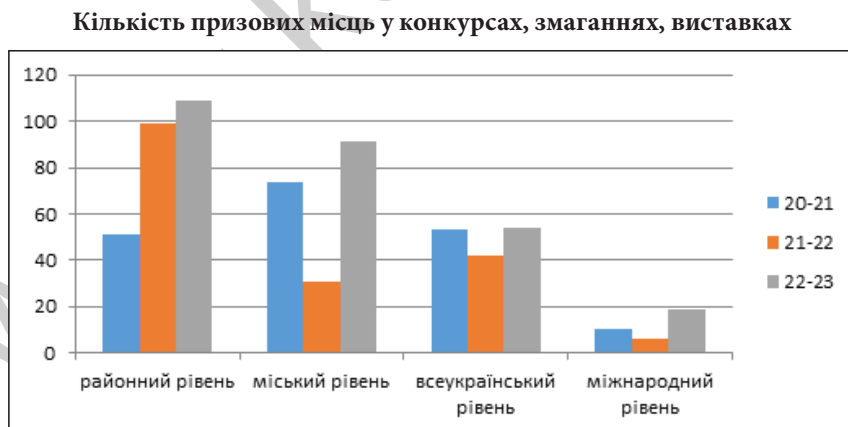

Рис. 3. Кількість призових місць у конкурсах, змаганнях, виставках

- певним чином війна вплинула і на колективи, які мають звання «Зразковий художній колектив» та «Народний художній колектив». Як видно з діаграми, одному з шести колективів майже напередодні війни вдалося отримати звання «Народний художній колектив». У вересні 2022 року (через вимушену міграцію) наш заклад поповнився ще одним танцювальним колективом, який має звання «Зразковий художній колектив» (рис. 4). Наразі, відповідно до листа МОН № 4/341-23 від 10.02.2023 «Про призупинення подання документів художніх колективів», на період воєнного стану та протягом чотирьох місяців після його скасування робота з цього питання не ведеться.

Колективи, яким присвоєні почесні звання

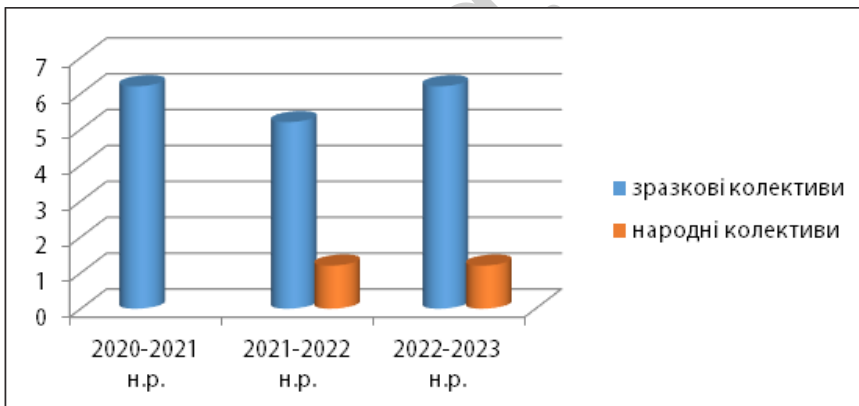

Рис. 4. Колективи, яким присвоєні почесні звання

- цілком відповідає нормативам програмне забезпечення в закладі освіти, бо результативність навчання вихованців у гуртку можна визначити за рівнем засвоєння навчальної програми. Педагоги Центру ТТМ в своїй роботі використовують навчальні програми з позашкільної освіти, які отримали гриф МОН України або затверджені ра-

йонним управлінням освіти. У кожній навчальній програмі з позашкільної освіти вказано відповідний навчальний рівень — тільки початковий; тільки основний; початковий та основний; основний та вищий; початковий, основний та вищий (рис. 5). Кожен рівень передбачає прогнозований результат засвоєння навчального матеріалу програми.

Рівні навчання, передбачені навчальними програмами з позашкільної освіти

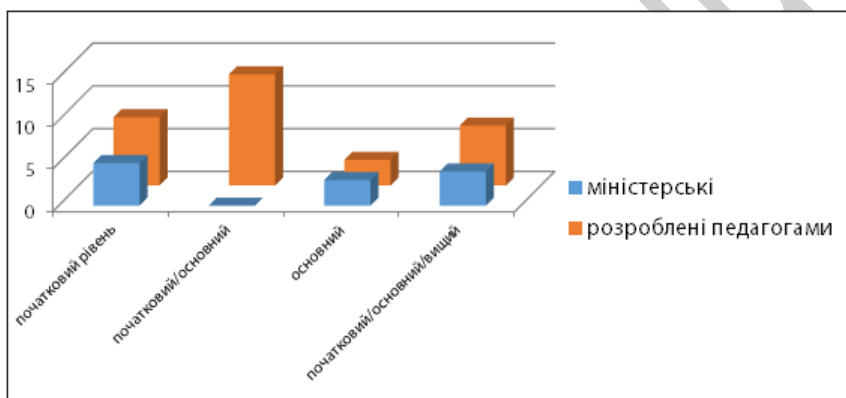

Рис. 5. Рівні навчання, передбачені навчальними програмами з позашкільної освіти

- став різноманітнішим інструментарій для визначення результатів засвоєння навчальної програми. Традиційними є тести, які містять відкриті запитання, запитання з варіантами відповідей, практичні завдання. Їх самостійно розробляють, а потім використовують педагоги. Такі тести можуть бути проведені й онлайн, з використанням інструментів Kahoot, Classtimer чи звичайних Google-форм. Рівень засвоєння навчальної програми також можна визначити під час проведення інших форм, а саме: вікторин, квестів, брейн-рингів, турнірів, майстер-класів вихованців, концертів, ігрових програм, та вистав (для гуртків ху-

дожньо-естетичного напрямку). За результатами їх проведення вихованців переводять з одного рівня навчання на наступний.

- кількість випускників і виданих свідоцтв є також одним із критеріїв якості позашкільної освіти. Адже заклади позашкільної освіти видають своїм випускникам відповідні документи про позашкільну освіту в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти. Засвоєння навчальної програми підтверджується при проходженні відповідних іспитів. Рішення про отримання Свідоцтва про позашкільну освіту ухвалюється педагогічною радою. На жаль, ми не могли похвалитися значною кількістю таких випускників до повномасштабної війни, а воєнний стан додатково негативно вплинув на цей процес. Охочих скласти іспити стало значно менше. Щоправда, цього року ми маємо відновлену позитивну динаміку (рис. 6).

Рис. 6. Кількість вихованців,
що отримали Свідоцтво про позашкільну освіту

Підбиваючи ризик, можемо зазначити, що комплексний моніторинг навчальних досягнень вихованців Центру ТТМ за останні три роки дав змогу:

- дослідити динаміку опанування навчальної програми, засвоєння навчального матеріалу кожним вихованцем;

- зробити висновки про формування нових компетентностей та набутого досвіду;

- проаналізувати зв'язок між рівнем успішності вихованців із соціальними умовами їхнього життя;

- визначити ефективність застосування мотиваційних і стимулюючих заходів для досягнення кращих результатів гуртківців, педагогічного впливу на формування відповідальності вихованців за результати своєї праці;

- оцінити якість кадрового педагогічного складу закладу;

- з'ясувати рівень впливу методичного, технічного обладнання на якість освітнього процесу;

- проаналізувати ефективність роботи педагога у забезпеченні доступності освіти та покращенні її якості;

- виявити слабкі місця в роботі самого педагога та відкоригувати їх;

- виявити чинники, що негативно впливають на результати навчальних досягнень вихованців;

- визначити оптимальні шляхи для підвищення результатів навчання.

На жаль війна, відключення світла, тривоги, вимушена міграція педагогів і вихованців не найкращим чином позначилися на роботі гуртків і якості роботи нашого закладу освіти в цілому, проте ми все ж таки маємо здобутки, якими можемо пишатися. Незважаючи на всі ці виклики сьогодення, наш Центр ТТМ гідно тримає свій стрій, турбуючись про майбутнє України, готуючи гідну зміну, забезпечуючи якісну позашкільну освіту.

Використані джерела та література:

1. Закон України Про освіту. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України Про позашкільну освіту.[Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
3. Наказ Державної служби якості освіти України від 01.08.2022 № 01-10/75 «Про методичними рекомендаціями з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти та проведення самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах позашкільної освіти». [Електронний ресурс]. URL: <https://sqe.gov.ua/law/nakaz/>.
4. Пастушенко Н.М. «Сідай, п'ять!», або яка система оцінювання є кращою?». [Електронний ресурс]. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-ocinyuvannya-318110.html>
5. Положення про позашкільний навчальний заклад (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 433). [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-94-%D0%BF#Text>
6. Положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.04.2003 № 238). [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-03#Text>
7. Томас А. Анджело, К. Патрісія Кросс. Техніки оцінювання в класі: Керівництво для викладачів коледжів. — вид. 2-е. — Джоссі-Басс, 2023.